

โส ตาย อาภินิหารตาย อุภกณฺธิโต “อหํ โข อิทานิ อาภินิโณ ทุกฺขํ วิหรามิ, อิมํ จ ภิกฺขุ มม วจัน น
กโรนฺติ; ยนฺนุนาหํ เอโก คณฺมหา วูปกฺกโจ วิหเรยฺยนฺติ จินฺตเตวา โกสมฺปิยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา อนฺปโลเกตฺวา
ภิกฺขุสงฺฆํ เอกโกว อตฺตโน ปตฺตจิวฺรมาทาย พาลกโลณการามํ คนฺตฺวา ตตฺถ ภคฺตุเถรสุสฺส เอกจาริกวตฺตํ กเถตฺวา
ปาจิณฺวสฺมิตทาเย ติณฺณํ กุลปฺตฺตานํ สามคฺคีรฺสานิสฺสํ กเถตฺวา, เยน ปาโรลฺลเยกํ, ตทวสฺริ ฯ

(อ.พระศาสดา) พระองค์นั้น ทรงระอาแล้ว เพราะความที่ (แห่งพระองค์) เป็นผู้มีความอยู่อันเกลื่อนกล่นแล้ว นั้น ทรง
ดำริแล้ว ว่า “อ.เราแล เกลื่อนกล่นแล้ว ย่อมอยู่ เป็นทุกข์ ในกาลนี้, อนึ่ง อ.ภิกษุ ท. เหล่านี้ ย่อมไม่กระทำ ซึ่งคำ ของ
เรา, กระไรหนอ อ.เรา ผู้เดียว หลีกออกแล้ว จากหมู่ พึงอยู่” ดังนี้ เสด็จเที่ยวไปแล้ว ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี เพื่อก่อน
ข้าว ไม่ทรงอำลาแล้ว ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ ผู้พระองค์เดียวเที่ยว ทรงถือเอาแล้ว ซึ่งบาตรและจีวร ของพระองค์ เสด็จไปแล้ว
สู่พาลกโลณการาม ตรัสแล้ว ซึ่งวัตรแห่งภิกษุผู้มีอันเที่ยวไปผู้เดียวเป็นปกติ แก่พระเถระชื่อว่าภคฺ (ในพาลกโลณการาม)
นั้น ตรัสแล้ว ซึ่งอาณิสสแห่งรสแห่งความสามัคคี แก่กุลบุตร ท. สาม ในป่าเป็นที่ให้ซึ่งอภัยแก่เนื้อชื่อว่าปาจิณฺวสฺส, อ.
ป่าชื่อว่าปาริลายกะ (มีอยู่ โดยส่วนแห่งทิศ) ไต, เสด็จเที่ยวไปแล้ว (สู่ส่วนแห่งทิศ) นั้น ฯ

ตตฺร สุทฺถํ ภควา ปาโรลฺลเยกํ อุปนิสฺสาย รกฺขิตฺวนสฺสฺสเท ภทฺทสาลมฺมูเล ปาโรลฺลเยกเณ ทตฺตินา อุปฏฺฐายิมาโน ฆา
สุกํ วสฺสวาสํ วสิ ฯ

ได้ยินว่า (ในกาล) นั้น อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จเข้าไปอาศัยแล้ว ซึ่งป่าชื่อว่าปาริลายกะ ผู้อันช้างชื่อว่าปาริลายกะบำรุง
อยู่ ประทับอยู่แล้ว ประทับอยู่ตลอดพรรษา สำราญ ที่โคนแห่งต้นสาละอันเจริญ ในชฎแห่งรักชิตวัน ฯ

โกสมฺพีวาสินปิ โข อุปาสกา วิหารํ คนฺตฺวา สตถารํ อปสฺสนฺตา “กุทํ ภาเนตฺ สตฺถาติ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

อ.อุบาสกและอุบาสิกา ท. แม้ผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าโกสัมพีโดยปกติแล ไปแล้ว สู่วิหาร ไม่เห็นอยู่ ซึ่งพระศาสดา ทาม
แล้ว ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.พระศาสดา (เสด็จไปแล้ว ในที่) ไหน” ดังนี้ ฯ

เต ภิกฺขุ อาทิสฺส “ปาโรลฺลเยกวนสฺสฺสทํ คโตติ ฯ

อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น กล่าวแล้ว ว่า “(อ.พระศาสดา) เสด็จไปแล้ว สู่ชฎแห่งป่าชื่อว่าปาริลายกะ” ดังนี้ ฯ

“กึการณา ภาเนตฺติ ฯ

(อ.อุบาสกและอุบาสิกา ท. ทามแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อ.พระศาสดา เสด็จไปแล้ว สู่ชฎแห่งป่าชื่อว่าปาริลายกะ)
เพราะเหตุอะไร” ดังนี้ ฯ

“อมฺเห สมคฺเค กาทํ วายมิ, มยํ ปน น สมคฺคา อหฺมฺหาติ ฯ

(อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้ว) ว่า “(อ.พระศาสดา) ทรงพยายามแล้ว เพื่่อันกระทำ ซึ่งเรา ท. ให้เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน, แต่ว่า
อ.เรา ท. เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ได้เป็นแล้ว หามิได้” ดังนี้ ฯ

“ภาเนตฺ ตุมฺเห สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา, ตสฺมี สามคฺคิ กโรนฺตปิ, สมคฺคา น อหฺวตฺถาติ ฯ

(อ.อุบาสกและอุบาสิกา ท. กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ.ท่าน ท. บวชแล้ว ในสำนัก ของพระศาสดา, (ครั้นเมื่อพระศาสดา) พระองค์นั้น แม้ทรงกระทำอยู่ ซึ่งความสามัคคี, เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ได้เป็นแล้ว หามิได้ หรือ” ดังนี้ ๑

“เอวมารุโสติ ๑

(อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ อ.อย่างนั้น” ดังนี้ ๑

มนุสฺสา “อิมะ สตุฏฺฐ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา, ตสฺมี สามคฺคี กโรหนฺเตปิ, สมคฺคา น ชาตา; มยฺ อิมะ นิสุตฺยา สตุฏฺฐา ฏฺฐจฺจุ น ลภิมฺหา; (P53) อิมสฺส เนว อาสन्नํ ทสฺสาม, น อภิวาทนาทีนํ กริสฺสามาติ ตโต ปฏฺจาย เตสฺ สามิ จิมตฺตกปิ น กริสฺสุ ๑

อ.มนุษย์ท. (คิดแล้ว) ว่า “(อ.ภิกษุ ท.) เหล่านี้ บวชแล้ว ในสำนัก ของพระศาสดา, (ครั้นเมื่อพระศาสดา) พระองค์นั้น แม้ทรงกระทำอยู่ ซึ่งความสามัคคี เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เกิดแล้ว หามิได้, อ.เรา ท. อาศัยแล้ว (ซึ่งภิกษุ ท.) เหล่านี้ ไม่ได้แล้ว เพื่ออันเฝ้า ซึ่งพระศาสดา, (อ.เรา ท.) จักไม่ถวายนันทิเยว ซึ่งอาสนะ (แก่ภิกษุ ท.) เหล่านี้, จักไม่กระทำ (ซึ่งสามจีกรรม ท.) มีการกราบไหว้เป็นต้น (แก่ภิกษุ ท. เหล่านี้)” ดังนี้ ไม่กระทำแล้ว (ซึ่งกิจ) แม้สักว่าสามจีกรรม (แก่ภิกษุ ท.) เหล่านี้ จำเดิม (แต่กาล) นั้น ๑

เต อปฺปาหารตฺยา สุตฺตสมานา กติปาเหเนว อุชฺฐกา หุตฺวา อญฺญมญฺญํ อจฺจุยฺ เทเสตฺวา ขมาเปตฺวา “อุปาสกา มยฺ สมคฺคา ชาตา, ตุมฺहेปิ โน บุริมสฺสทิสฺสา โหถาติ อาหํสุ ๑

(อ.ภิกษุ ท.) เหล่านี้ ชุบพอมอยู่ เพราะความที่ (แห่งตน) เป็นผู้มีความน้อย เป็นผู้ตรง เป็น โดยวันเล็กน้อยนันทิเยว แสดงแล้ว ซึ่งโทษล่วงเกิน กะกันและกัน (ยังกันและกัน) ให้อดโทษแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “ดูก่อนอุบาสกและอุบาสิกา ท. อ.เรา ท. เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เป็นผู้เกิดแล้ว (ย่อมเป็น), แม้อ.ท่าน ท. เป็นเช่นกับด้วยบุคคลผู้มีในก่อนเทียว จงเป็นแก่เรา ท.” ดังนี้ ๑

“ขมาปิโต ปน โว ภาเต สตุถาติ ๑

(อ.อุบาสกและอุบาสิกา ท. กล่าวแล้ว) ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ อ.พระศาสดา อันท่าน ท. ให้ทรงอดโทษแล้ว หรือ” ดังนี้ ๑

“น ขมาปิโต อารุโสติ ๑

(อ.ภิกษุ ท. กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ (อ.พระศาสดา อันเรา ท.) ไม่ทรงให้อดโทษแล้ว” ดังนี้ ๑

“เตนหิ สตุฏฺฐา ขมาเปถ, สตุฏฺฐ ขมาปิตกาเล มยฺปิ ตุมฺหากํ บุริมสฺสทิสฺสา ภวิสฺสามาติ ๑

(อ.อุบาสกและอุบาสิกา ท. กล่าวแล้ว) ว่า “ถ้าอย่างนั้น (อ.ท่าน ท.) ยังพระศาสดา จงให้ทรงอดโทษ, แม้อ.กระผม ท. เป็นเช่นกับด้วยบุคคลผู้มีในก่อน จักเป็น แก่ท่าน ท. ในกาลแห่งพระศาสดา (อันท่าน ท.) ให้ทรงอดโทษแล้ว” ดังนี้ ๑

เต อนฺโตนฺตวสุสฺสาเวน สตุฏฺฐ สนฺติกา คณฺตุ อวิสฺหนฺตา ทุกฺเคน ตํ อนฺโตนฺตวสุสฺส วิตฺตินาเมสุ ๑

(อ.ภิกษุ ท.) เหล่านั้น ไม่อาจอยู่ เพื่ออันไป สู่สำนัก ของพระศาสดา เพราะความเป็นแห่งภายในแห่งพรรษา ยังภายในแห่งพรรษา นั้น ให้น้อมล่องไปวิเศษแล้ว โดยยาก ฯ

สตถา ปน เตน หตถินา อุပ္ภุจียมาโน สุขํ วลี ฯ

ก็ อ.พระศาสดา ผู้อันข้างนั้นบำรุงอยู่ ประทับอยู่แล้ว สบาย ฯ

โสปี คนฺ ปหาย ผาสฺวิทารตถาย ตํ วณฺสณฺทํ ปาวลฺลี ฯ

(อ.ข้าง) แม่นั้น ละแล้ว ซึ่งโขลง ได้เข้าไปแล้ว สู่ขัณฑ์แห่งป่า นั้น เพื่อประโยชน์แก่การอยู่อาศัย ฯ

ยถาห?

(อ.พระธรรมสังคหาคารย) กล่าวแล้ว อย่างไร ฯ

“อหฺ โข อากิณฺโณ วิหฺรามิ หตฺถิถี หตฺถินิถี หตฺถิกลฺภะถิ หตฺถิจฺฉาเปถิ, จินฺนคฺคานิ เจว ติณฺหานิ ชาทามิ, โอภคฺโคภคฺคญฺจ เม สาขามฺภคฺคํ ชาทนฺติ, อาวฺลลํ จ ปาณียานิ ปิวามิ, โอคาหนฺตสฺส เม อุตฺตติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนฺนํ สนฺติโย คจฺจนฺติ, ยนฺนุนาหํ เอโก คณฺมทา วูปกฺกฺโข วิหเรยฺยนฺติ ฯ”

(อ.พระธรรมสังคหาคารย) กล่าวแล้ว อย่างนี้) ว่า “(ครั้งนั้น อ.ความคิด นั้น) ว่า ‘อ.เราแล เกือบกล่นแล้ว ย่อมอยู่ด้วยช้างพลาย ท. ด้วยช้างพัง ท. ด้วยช้างสะเทิน ท. ด้วยช้างผู้ลูกน้อย ท., (อ.เรา) ย่อมเคี้ยวกิน ซึ่งหญ้า ท. อันมียอด (อันอันข้าง ท. เหล่านั้น) ตัดแล้วด้วยนั้นเที่ยว, (อ.ข้าง ท. เหล่านั้น) ย่อมเคี้ยวกิน ซึ่งรุกขาวยะอันบุคคลพึงหักคือกิ่งไม้ อันอันเราทั้งหักลงแล้วทั้งหักลงแล้วด้วย, (อ.เรา) ย่อมดื่ม ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ท. อันชุ่มมัวด้วย, เมื่อเรา หยั่งลงอยู่ข้ามขึ้นแล้ว, อ.ช้างพัง ท. เข้าไปเสียดสีอยู่ ซึ่งกาย ย่อมไป, กระไรหนอ อ.เรา ผู้เดียว หลีกออกแล้ว จากโขลง พึงอยู่’ ดังนี้ (ได้มีแล้ว แก่ช้างตัวประเสริฐนั้น)” (ดังนี้) ฯ

อถโข โส หตฺถินาโค ยฺธว อปฺกมฺม, เยน ปาริเลยฺยกํ รกฺขิตฺวานสณฺโฑ ภาทฺทสาละมฺมูลํ เยน ภควา, เทนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิทฺวา จ ปน ภควนฺตํ วณฺทิตฺวา โอโลเกนฺโต อณฺณํ (P54) ภิกฺขุ อทิสฺวา ภาทฺทสาละมฺมูลํ ปาเทน ปหรนฺโต ตจฺเจตฺวา โสณฺทาย สาขํ คเหตฺวา สมฺมุชฺชิ; ตโต ปฏฺฐาย โสณฺทาย มฺภุ คเหตฺวา ปาณียํ ปรีโฆชนียํ อุပ္ภุจเปติ; อุณฺโหเทเกน อตฺเต สติ, อุณฺโหทกํ ปฏฺฐาเทติ ฯ

ครั้งนั้นแล อ.ช้างตัวประเสริฐ นั้น หลีกออกแล้ว จากโขลง, อ.ปาชื่อว่าปารีเลยกะ (มีอยู่ โดยส่วนแห่งทิศ) ใด, อ.ขัณฑ์แห่งรักชิตวัน (มีอยู่ โดยส่วนแห่งทิศใด), อ.โค่นแห่งต้นสาละอันเจริญ (มีอยู่ โดยส่วนแห่งทิศใด), อ.พระผู้มีพระภาคเจ้า (ย่อมประทับอยู่ โดยส่วนแห่งทิศ) ใด, เข้าไปหาแล้ว (โดยส่วนแห่งทิศ) นั้น, ก็แล (อ.ช้างตัวประเสริฐนั้น) ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จบแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า แลดูอยู่ ไม่เห็นแล้ว (ซึ่งวัตถุ) อะไร ๆ อัน ประหารอยู่ ซึ่งโค่นแห่งต้นสาละอันเจริญ ด้วยเท้า ถากแล้ว ถือเอาแล้ว ซึ่งกิ่งไม้ ด้วยวง กวาดแล้ว, (อ.ช้างตัวประเสริฐนั้น) ถือเอาแล้ว ซึ่งหม้อ ด้วยวง ย่อมเข้าไปตั้งไว้ ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงดื่ม ซึ่งน้ำอันบุคคลพึงใช้สอย จำเดิม (แต่กาล) นั้น, ครั้นเมื่อความต้องการ ด้วยน้ำอันร้อน มีอยู่, ย่อมจัดแจง ซึ่งน้ำอันร้อน ฯ